

इत्यर्थः . अत इतरेषां फलप्राप्तेर्यथोपक्रान्तकर्मानुष्ठानसाध्यत्वात् सप्तदशकर्तृकस्य ब्रह्मचर्यादेः स्वकार्यसाधनत्वात् तत्सिद्ध्यर्थं प्रतिनिहितोऽपि ब्रह्मचर्यवपनादिस्वामिधर्मान्कुर्यात् इतरथा कर्तृसंख्यालोपादितरेषां ब्रह्मचर्यादेः स्वकार्यं न सिध्येत् . तस्मात्स्वामिधर्मा नेदिष्टी ॥ ॥ अथेदं विचार्यते सत्त्रेषु किं त्रयाणां वर्णानामधिकारः उत ब्राह्मणानामेवेति । तदर्थं च किम् ये यज्ञमानास्तऽऽविज इत्येनेन आर्विज्यं यज्ञमानसंस्कारत्वेन ^{१)} विधीयते उत यज्ञमाना आर्विज्याङ्गत्वेन । तत्र ऋद्धिकामादिवाक्येषु विशेषाश्रयणात्त्रिषु वर्णेषु प्राप्तेषु यद्भेदेन तानुद्दिश्य तेषां संस्कारार्थमार्विज्यमुच्यते ये यज्ञमानास्तऽऽविज इति . अत्र यज्ञमानविकशब्दयोः पृथगर्थत्वेन सिद्धयोः सामानाधिकरण्यमुपपत्त्यैकेन लक्षणा-र्थेन भवितव्यम् . तत्र मुख्यत्वाद्यज्ञमानशब्दः श्रुतिवृत्तः जघन्यत्वादविकशब्दो लक्षणार्थः . ये हि परार्थमृतौ यज्ञत्यध्वर्वाद्यस्तद्वाचकमृत्विकपदमस्मिन्वाक्ये तस्य च स्वामिवचनेन यज्ञमानप्रदेन मुख्यसामानाधिकरण्यासम्भवात्कार्यलक्षणा भवति . ये परिकीर्तकर्तृत्वेन प्रकृतितः प्राप्ताः पदार्थास्तेषु यज्ञमानाः कर्तारः स्यु-रिति । न चैवमृत्विककर्तृकत्वं शङ्कनीयम् यज्ञमानानामेव कर्तृणां मुख्यविक्रोप-पत्तेः . न हि वरणभरणजन्यमदृष्टमृत्विकम् आनमनार्थत्वाद्वरणभरणयोः अदृ-ष्टार्थत्वे तु सत्यृतुयाज्या वरणवत् . सत्त्रेऽपि वरणभरणे कर्तव्ये स्याताम् . तस्मान्न वरणभरणनिमित्तमृत्विकम् किंतु ऋतुयजननिमित्तम् . अतः सत्त्रेऽपि सत्यृविजस्तद्विशेषाश्चाध्वर्वाद्यः सत्येव . ते तु यज्ञमाना एव नान्ये . वचनेन हि परकर्तृकत्वेन प्राप्तानां पदार्थानां यज्ञमानकर्तृकत्वमनेन विधीयते . यद्भेद-हृद्दौ यथाश्रुतमुद्देश्यप्रतिनिर्देशकौ ^{२)} . इति स्थिते को वाक्यार्थ इति चिन्त्यते . तत्र सर्ववर्णानां यज्ञमानानामुद्दिष्टप्रतिनिर्दिष्टानामार्विज्यं संस्कारत्वेन विधीयते प्रधानं क्युद्देश्यं भवति यद्भेदयुक्ताश्च यज्ञमाना उद्देश्या इति तेषामेव प्राधान्यम् . तेन यथा ब्राह्मणानां यज्ञमानानामेव सतां वचनप्रामाण्यादार्विज्यम् एवमि-तरयोरपि वर्णयोः प्रधानभूतैरेव यज्ञमानैः क्रियमाणमार्विज्यं न गुणभूतान्कर्तृन-पेक्षते . गुणकर्तृपरिहृदेन ब्राह्मण्यमार्विज्याङ्गम् तदभावे तदपि द्वाराभावान्न

१) Thus the Cāstradīp. at Jaim. ६. ६. १५. °स्कारवत्वेन २. २) ? °द्देशप्र° २.